

לאבד עצמו לדעת
הרב מואיז נבון

תובעים ממני להרוג כמו ידי ילדים מבני עמי. לא נותר דבר זולת המוות - אדם צ'רניאקוב

שו"ת להורות נתן [רב נתן גשטתנר, הונגריה- בני ברק, 1932-2010] חלק ח סימן סה

ע"ד ששאל, אשר בשנות החורבן במדינת פולין, הוקמו בגיטאות ע"י הרשעים מועצות יהודיות יודנראט בלע"ז, ומטרתם של הרשעים היתה שהיהודים בעצמם יסייעו במזימתם בהשמדת היהודים ר"ל, ובגיטו אחת כשהרשעים דרשו מיושב ראש המועצה למסור לידם כמה אלפי יהודים, והלה ידע שהם נלקחים להריגה, הלך הלה ואיבד עצמו לדעת, ועי"ז נודע ליהודים מזימות הרשעים ויש שברחו או התחבאו.

ואילו בגיטו שבעיר אחרת מסר היושב ראש ליד הרשעים כל פעם כמה אלפי יהודים, באמרו להיהודים הכלואים בגיטו כי על ידי מסירת מעטים ליד הרשעים הוא מציל את השאר, ובצורה כזאת מסר למעלה ממאה אלף יהודים, עד שלבסוף גם הוא עצמו נשלח להריגה ר"ל - ונפשו בשאלתו אם עפ"י דין תורה היה ראוי להתאבד או למסור בידי יהודים מעטים בידי הרשעים בתקוה להציל את השאר. ...

... סיעה של בני אדם שאמרו להן נכרים תנו לנו אחד מכם ונהרגוהו ואם לאו הרי אנו הורגין את כולן יהרגו כולן ואל ימסרו להן נפש אחת מישראל. ... [אלא אם כן יחדוהו] אבל בלא יחדוהו אף אם יהרגו כולם אין מוסרין להן נפש אחת.

בראשית פרק ט:ה - וַאֲךָ אֶת דְּמֹכֶם לְנַפְשֵׁיכֶם אֲדַרְשׁ, מִיַּד כָּל חַיָּה אֲדַרְשְׁנֶנּוּ וּמִיַּד הָאָדָם מִיַּד אִישׁ אָחִיו אֲדַרְשׁ אֶת נַפְשׁ הָאָדָם :

תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף צא עמוד ב

דתניא: ואך את דמכם לנפשותיכם אדרש - ר' אלעזר אומר: מיד נפשותיכם אדרש את דמכם

רש"י בראשית פרק ט פסוק ה

(ה) ואך את דמכם - ... את דמכם אדרוש מהשופך דם עצמו: **[מזרחי (רא"ס):** דאי משופך אחר, הרי כבר נאמר "ומיד האדם, מיד איש אחיו, אדרש את נפש האדם"].

בראשית רבה (תיאודור-אלבק) פרשת נח פרשה לד

(ה) [[ואך את דמכם לנפשותיכם]] להביא את החונק עצמו, יכול כשאל ת"ל "אך", יכול כחנניה מישאל ועזריה תלמוד לומר "אך".

דניאל ג [מתורגם] - (יז) אִם יֵשׁ אֱלֹהֵינוּ, אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ עֹבְדִים, יָכוֹל לְהַצִּילֵנוּ מִכַּבְּשׁן הָאֵשׁ הַבּוֹעֶרֶת, וּמִן־הַמֶּלֶךְ יִצְיֵל. (יח) וְאִם לֹא, יָדוּעַ יִהְיֶה לָךְ, הַמֶּלֶךְ, כִּי לֹא־לְהִיָּד אֵין אֲנַחְנוּ עֹבְדִים, וְלִצְלָם הִזְהַב אֲשֶׁר הִקְיִמוּת לֹא נִסְגָּד.

שמואל א פרק לא, ד-ז

(ד) וַיֹּאמֶר שְׂאוּל לְנִשְׂא כְלָיו שְׁלֹף חֲרָבָה וְדַקְרָנִי בָּהּ פֶּן יָבֹאוּ הָעֲרָלִים הָאֵלֶּה וְדַקְרָנִי וְהִתְעַלְלוּ בִּי וְלֹא אֶבֶה נִשְׂא כְלָיו כִּי יֵרָא מְאֹד וַיִּקַּח שְׂאוּל אֶת הַחֲרָב וַיִּפֹּל עָלֶיהָ: ...

דעת זקנים מבעלי התוספות בראשית פרק ט

(ה) ואך את דמכם וגו'. אזהרה לחונק עצמו ואמרו בב"ר יכול אפי' כחנניה מישאל ועזריה ת"ל אך פירוש יכול אפילו כמו אלו שמסרו עצמן לקדוש השם שלא יוכל לחבול בעצמו אם הוא ירא שלא יוכל בעצמו לעמוד בנסיון ת"ל "אך" כי בשעת השמד יכול למסור עצמו למיתה ולהרוג עצמו. וכן בשאול בן קיש שאמר לנערו שלוף חרבך ודקרני בה וכו' ת"ל אך שאם ירא אדם שמא יעשו לו יסורין קשים שלא יוכל לסבול ולעמוד בנסיון שיכול להרוג את עצמו. ...

שולחן ערוך יורה דעה הלכות אבילות סימן שמה

סעיף ג - קטן המאבד עצמו לדעת, חשוב כשלא לדעת. וכן גדול המאבד עצמו לדעת, והוא אנוס כשאל המלך, אין מונעין ממנו כל דבר [של כבוד המת כמו שמובא בס' א - מ"נ].

ש"ך יורה דעה סימן שמה ס"ק ו

כשאל המלך - שהרג את עצמו לפי שראה שהפלשתים יעשו בו כרצונם ויהרגוהו:

רד"ק שמואל א פרק לא:ה

... ולא חטא שאול בהרגו עצמו ואף על פי שכתוב אך את דמכי לנפשותיכם אדרוש כליו מידכם אדרוש אותו אם תהרגו עצמכם וכן מיד כל חיה אדרשנו ומיד איש אחיו אף על פי כן לא חטא לפי שהיה יודע שאול כי סופו היה למות במלחמה כי כן אמר לו שמואל ועוד כי ראה כי מצאוהו המורים אנשים בקשת ולא היה יכול להמלט מידי טוב היה שיהרוג הוא עצמו ולא יתעללו בו הערלים וכן אמרו רז"ל אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש יכול כשאל ת"ל אך:

יפה תואר, בר' רבה לד: יב [אות ה בגרסת תיאודור-אלבק]

וה"אך" בא למעט כשאול, אשר ידע שוודאי ימות כי כבר נאמר לו "מחר אתה ובניך עמי". אבל אחרים גם אם אויביו יקיפוהו וחרב חדש מונחת על צוארו אסור לו לטרוף את נפשו באפו ולא ימנע עצמו מן הרחמים, כי הקב"ה יציל בחסדו גם הלקוחים למות ומטים להרג.

תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף יח עמוד א

מצאוהו לרבי חנינא בן תרדיון שהיה יושב ועוסק בתורה ומקהיל קהלות ברבים וס"ת מונח לו בחיקו. הביאוהו וכרכוהו בס"ת, והקיפוהו בחבילי זמורות והציתו בהן את האור, והביאו ספוגין של צמר ושראום במים והניחום על לבו, כדי שלא תצא נשמתו מהרה. אמרה לו בתו: אבא, אראך בכך? אמר לה: אילמלי אני נשרפתי לבדי היה הדבר קשה לי, עכשיו שאני נשרף וס"ת עמי, מי שמבקש עלבונה של ס"ת הוא יבקש עלבוני. אמרו לו תלמידיו: רבי, מה אתה רואה? אמר להן: גליון נשרפין ואותיות פורחות. אף אתה פתח פיך ותכנס [בך] האש! אמר להן: מוטב שיטלנה מי שנתנה ואל יחבל הוא בעצמו.

עין יעקב מסכת עבודה זרה דף יח עמוד א

ואע"ג דהתוספות כתבו (בגיטין נ"ז ד"ה קפצו) דהיכי דיראים היו מיסורין מותר לחבל בעצמו... צ"ל דמדת חסידות עבד אף שהיו עליו יסורין קשים במה שלא נשרף מהר. [אולם] בתוספות כאן לא משמע כן ע"ש וצ"ע.

תוספות מסכת עבודה זרה דף יח עמוד א

ואל יחבל עצמו – אומר ר"ת דהיכא שיראים פן יעבירו עובדי כוכבים לעבירה כגון ע"י יסורין שלא יוכל לעמוד בהם אז הוא מצוה לחבל בעצמו. כי ההיא דגיטין (דף נז:) גבי ילדים שנשבו לקלון שהטילו עצמם לים (וע"ע תוס' גיטין דף נז: ד"ה קפצו).

ים של שלמה [מהרש"ל] מסכת בבא קמא פרק ח סימן נט

ואולי שאול ע"ה כיון על זה שנפל על חרבו (ש"א ל"א, ד'). שסבר אם יפול חי בידם יתעללו בו, ויענו אותו. ומסתמא בני ישראל לא יכולים לראות ולשמוע בצרת המלך, ולא יעמדו על נפשם מלנקום נקמתו ולהצילו. ויפלו כמה רבבות מישראל. והוא כבר ידע שנגזרה עליו הגזירה, שלא ימלט מהם. ועל זה אמר קרא, פן יבואו הערלים ודקרני, כלומר, שבסוף ידקרונני, וממיתים אותי, ויתעללו בי קודם מיתה, ולפקוח נפש אחרים מותר לחבל בעצמו. וגם אפשר משום כבוד מלך משוח ה'. שאין ראוי שימות בידי הערלים, ויעשו בו מיתת עינוי ובזיון, והוא חילול ה' בדת אמונתו.

R. Sholmo Goren, Quoted in Tradition, Masada in the Light of Halakhah

... When one's capture by the enemy would bring about a Chilul HaShem and would allow the enemy to glorify itself thereby, yet at the end of the matter they would still kill him, it is a mitzvah to commit suicide, rather than fall into the hands of the enemy, as we find in the case of Saul and the people of Masada.

ר' אשרי, ממעמקים, סימן ו', עמ' נב

אולם אפשר לומר שרב חנינא בן תרדיון החמיר על עצמו ביותר ע"פ מדת חסידות, אבל באמת בכהאי גוונא לא מיקרי מאבד עצמו לדעת, ושואל המלך יוכיח שנפל על חניתו לקרב את מיתתו בטרם שהפלשתים הישגוהו, ולכן יתכן שבנידון דידן מותר לו לאבד את עצמו ואין מונעין ממנו שום דבר [מכבוד המת, כמו שנאמר בש"ע – מ"ג].
ובכל זאת נראה לי שלפרסם ברבים כפסק הלכה שבנידון דידן מותר לו לאדם לאבד עצמו לדעת, בודאי אסור, כי בזה היינו נותנים יד לפושעים הצוררים ימ"ש, כי כמה פעמים טענו כלפי היהודים על שאינם מאבדים עצמם. לדעת כמו שעשו יהודי ברלין, ודבר זה יש בו משום חילול השם, מפני שזה היה מראה כאילו אין ליהודים בטחון בחסדי ה' שיצילם מידיהם הטמאות והארורות של הצוררים ימ"ש, וכל רצונם של הרוצחים היה להכניס בקרב היהודים אדרלמוסיא של יאוש כדי לעקור מלבם כל תקוה ותוחלת לישועת ה'.

~ סיכום ~

- דעת זקינים, עין יעקב: יסורין
- ש"ך: יסורין המביאים להריגה - רד"ק: הריגה ללא כל ספק - יפה תואר: הריגה הנודעת בנבואה
- תוספות: יסורין כגורם עבירה יהרג ואל יעבור
- מהרש"ל: לשם פיקוח נפש (כשיהרג)
- מהרש"ל, רב גורן: לשם מניעת חילול השם (כשיהרג)

שו"ת להורות נתן חלק ב סימן סה

הנה ידונו כל לב למשמע שאלה זו, וביום פקוד השי"ת עון אותה אומה הרשעה יפקד גם עון זה על עצמותם כי הוכרחנו להזדקק לשאלה מעין זו אשר דמים בדמים נגעו.